

NGRITJA E KAPACITETEVE NË FUSHËN E MENAXHIMIT TË RISKUT TË KATASTROFAVE NË SHQIPËRI

Dr. Elona Pojani¹, Dr. Dorina Koçi (Janku)², Dr. Perseta Grabova³

¹*Departamenti i Financës, Fakulteti i Ekonomisë, Universiteti i Tiranës
E-mail: elonapojani@feut.edu.al*

²*Departamenti i Financës, Fakulteti i Ekonomisë, Universiteti i Tiranës
E-mail: dorinajanku@feut.edu.al*

³*Departamenti i Financës, Fakulteti i Ekonomisë, Universiteti i Tiranës
E-mail: persetagrabova@feut.edu.al*

Abstrakt

Risku i katastrofave, qofshin këto natyrore apo për shkaqe antropogjene është mjaft i lartë në vendin tonë. Studime të ndryshme vlerësojnë që ky risk ka ardhur në rritje, veçanërisht në kushtet e migrimit masiv të popullatës drejt zonave bregdetare, të cilat preken nga më shumë ngjarje katastrofike. Për më tepër lëvizja e popullatës drejt këtyre zonave është bërë shpesh në mënyrë kaotike, pa një plan urbanistik të menduar dhe kjo situatë ka shtuar presionin dhe ndjeshmërinë ndaj katastrofave. Ndërkohë që kërkesat për edukim në këtë fushë kanë qenë gjithmonë në rritje, arsimi i lartë në Shqipëri nuk i është përgjigjur sa duhet kërkesave të tregut duke bërë që vendi të jetë i varur nga ekspertiza e huaj. Kjo asistencë nga jashtë ka qënë veçanërisht e dukshme në zbatimin e një sërë projektesh ndërkombëtare në fushat e menaxhimit të riskut të fatkeqësive, përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, hartimit të legjislacionit, etj. Ky artikull ka për qëllim hulumtimin mbi nevojat për edukim në fushën e menaxhimit të riskut të katastrofave në Shqipëri. Kjo analizë është bazuar në dy boshte kryesore: shqyrtimin e programeve të ofruara në fushën e sipërpërmendur në Evropë dhe rajon për të studiuar ofertën aktuale të arsimit të lartë në vende të tjera në këtë fushë dhe intervistat me ekspertë të fushës në Shqipëri, që punojnë qoftë në institucione publike dhe organizata ndërkombëtare, OJQ mjedisore, apo në institucione të ndryshme kërkimi. Rezultatet e këtij studimi tregojnë që është i nevojshëm një kontribut më i madh në fushën e edukimit mbi riskun e katastrofave dhe zhvillimi i kurrikulave në universitete për këtë qëllim është një hap i domosdoshëm drejt krijimit të kapaciteteve në këtë fushë. Ky përfundim është mbështetur gjatë intervistave të zhvilluara.

Fjalë kyçe: katastrofa, menaxhimi i riskut, edukim.

Kodet e klasifikimit JEL: I25, G22 dhe Q54.

1. Risku i katastrofave në Shqipëri – Një pamje e përgjithshme

Popullsia shqiptare ka përjetuar shumë fatkeqësi të shkaktuara nga njeriu apo ato natyrore, si përmytjet, thatësira, madje edhe tërmetet. Efekti i tyre ka qenë me të vërtetë shkatërrues ndaj popullsisë, ekonomisë shqiptare dhe zhvillimit të vendit edhe si pasojë e mungesës së sigurimit ndaj katastrofave (BB, 2014).

Sipas raportit të Ministrisë së Pushtetit Lokal dhe Decentralizimit dhe UNDP (2003), Shqipëria ka një ekspozim të lartë kundrejt katastrofave natyrore. Shkaktarët e katastrofave natyrore janë të ndryshëm: 1) Shkaqet natyrore (gjeologjike, hidrologjike, atmosferike, biofizike); 2) Shkaqet antropogjene (përmytjet e shkaktuara për shkak të ndërprerjes së digave, zjarreve të qëllimshme, 3) Shkaqet ekologjike. Për më tepër, me rritjen e riskut të ndryshimeve klimatike pritet që frekuenca e ngjarjeve ekstreme të motit do të rritet seriozisht (UNDP, 2009). Shqipëria ndodhet në atë pjesë të Evropës, të konsideruar si zonë e rrezikut të moderuar. Katër rreziqet kryesore që prekin Shqipërinë janë tërmetet, përmytjet, zjarret në pyje dhe stuhitë e borës. Rreziqet e tjera përfshijnë rrëshqitjet e dheut, thatësitat, epidemitë, ortekët, cunami, rreziqet teknologjike, shpërthimi i digave dhe stuhitë. Sipas statistikave, tërmetet dhe përmytjet kanë shkaktuar dëmet më të mëdha dhe numrin më të madh të viktimave gjatë të kaluarës. Duhet të theksojmë se ekziston një mungesë e të dhënave për katastrofat natyrore përpara dhe menjëherë pas Luftës së Dytë Botërore. Më vonë, ka disa evidenca të regjistruara në lidhje me fatkeqëte natyrore, veçanërisht në lidhje me numrin e viktimave. Megjithatë, ndonjëherë për arsye politike, dëmet nuk janë raportuar rregullisht dhe vlerat e tyre monetare nuk janë regjistruar, veçanërisht gjatë periudhës 1945-1970 (Lito, 2013). Megjithëse informacionet kanë mangësi, të dhënat në dispozicion tregojnë se niveli i rrezikut është në rritje dhe është relativisht më i lartë në Shqipëri sesa në vendet fqinje¹. Shqipëria renditet në vendin 41 në botë në aspektin e cenueshmërisë ndaj rrëshqitjeve të dheut, 43 për sa i përket tërmeteve dhe 58 për sa i përket rreziqeve të thatësirës². Tabela 1 tregon disa parashikime në lidhje me frekuencën e shfaqjes së ngjarjeve të ndryshme fatkeqësish.

Tabela 1: Parashikimet në lidhje me ndodhitë e fatkeqësive natyrore në Shqipëri

Nr.	Mundësi e lartë	Mundësi e mesme	Mundësi e ulët	Mundësi e ndryshueshme
1.	Mjegull	Erozion	Tërmet	Ortek
2.	Breshër	Thatësirë	Vetëtima	Infeksion i kulturave
3.	Rrëshqitje e tokës	Përmytje		Stuhi dëbore
4.	Zjarr në pyll	Stuhi akulli		Stuhi ere
5.		Stuhi intensive shiu		
6.		Fundosje		

Burimi: Ministria e Brendshme, 2010

Rreziqet dhe rreziqet kryesore natyrore që prekin Shqipërinë janë si më poshtë (Lito, 2013):

1.1 Rreziku sizmik

¹Dy raporte përshkruajnë nivelin e rrezikut ndaj rreziqeve natyrore dhe kapaciteteve në menaxhimin e rrezikut të fatkeqësive në Shqipëri (1) Vlerësimi i rrezikut të katastrofës në Shqipëri, UNDP, 2003 dhe (2) Raporti i Vlerësimit të Kapaciteteve të Reduktimit të Fatkeqësive në Shqipëri, UNDP 2011

²Raporti i Vlerësimit Global, UNISDR, 2013

Shqipëria karakterizohet nga një shkallë e lartë e sizmicitetit. Shqipëria, së bashku me Greqinë, Malin e Zi, Maqedoninë, Bullgarinë jugore dhe Turqinë perëndimore (të gjitha të vendosura në të njëjtin rajon) përfshijnë ngjarje pothuajse vjetore e të paktën një tërmeti me magnitudë $\geq 6,5$. Shqipëria karakterizohet nga një aktivitet intensiv mikro ($1.0 < M \leq 3.0$), i vogël ($3.0 < M \leq 5.0$) dhe i mesëm ($5.0 < M \leq 7.0$) dhe rrallë nga ngjarje të mëdha ($M > 7.0$) të tërmetit. Tirana përbën më shumë se një të katërtën e rrezikut sizmik urban, ndoshta shumë më tepër nëse popullata zyrtare është një shifër e nënvlerësuar. Shtatë qytetet më të mëdha në rrezik në Shqipëri përbëjnë më shumë se 75 përqind të rrezikut urban³. Reduktimi i rrezikut të tërmetit është vendimtar pasi shumica e tërmeteve të forta janë shoqëruar nga paqëndrueshmëria e madhe e tokës (si lëngëzimi, rrëshqitja e tokës, çarje sipërfaqësore, rrëshqitjet e tokës dhe rrëshqitjet e shkëmbinjve) dhe ndonjëherë mund të jetë përgjegjëse për tsunami të vegjël. Faktorët që ndikojnë në rrezikun e tërmetit janë të ankoruara në zbatimin e kodit të ndërtimit dhe standardeve, ndërgjegjësimin dhe njohurive të inxhinierëve dhe ndërtuesve, si dhe në nxitjet për të siguruar që ndërtimet jo-inxhinjerike të ndërtohen sipas normave të përshtatshme. Një nivel i rrezikut të tërmetit, i vështirë për të përcaktuar sasinë, është akumuluar gjatë shumë viteve në Shqipëri. Ky rrezik duhet të përcaktohet dhe të llogaritet në planet e emergjencave dhe në politikën dhe planet e zhvillimit të ardhshëm.

1.2 Rreziku i përmytjes

Sistemi shqiptar i lumenjve krijon rrezikun më të madh të përmytjeve në vend, në përgjithësi me origjinë pluviale. Sipërfaqja ujëmbledhëse arrin në 43,305 km², nga të cilat 14,557 km² i takojnë pellgjeve të lumenjve Drini dhe Vjosa, të cilat përfshijnë pjesë të Greqisë, Maqedonisë dhe Kosovës. Tetë lumenjtë kryesorë në Shqipëri janë grupuar në gjashtë pellgje ujëmbledhëse që e përshkojnë vendin nga lindja në perëndim. Shkarkimi i tyre mesatar vjetor është 1,308 m³ / sec, i cili korrespondon me shkarkimin e 30 m³ / sec / km². Përmytjet janë më të shpeshta gjatë periudhës nëntor-mars, kur vendi merr rreth 80-85 përqind të reshjeve vjetore të saj. Për shkak të modeleve topografike, këto përmytje ndodhin shpejt pasi uji ka kaluar nëpër rrjetin kryesor hidrografik të lumit për rreth 8-10 orë. Zona më e rrezikuar është fusha perëndimore, sidomos rajoni i Shkodër-Lezhë.

1.3 Rreziku i rrëshqitjeve

Shqipëria karakterizohet nga paqëndrueshmëria e tokës e shkaktuar nga faktorët natyrorë (p.sh. veprimi mekanik i ujërave sipërfaqësore dhe nëntokësore, reshjet, veprimet sizmike, transportimi fizik dhe kimik) dhe faktorët antropogjene (p.sh. ndërhyrjet inxhinjerike në shpatet, ndërtimi i digave, rezervuaret e mëdha të mbajtjes së ujit, Rrugët, tunelet dhe objektet e tjera infrastrukturore). Territori shqiptar ndahet në tri zona të stabilitetit të pjerrësisë natyrore - të qëndrueshme, relativisht të qëndrueshme dhe të paqëndrueshme, përkatësisht 56.6 përqind, 33.6 përqind dhe 9.8 përqind të territorit të përgjithshëm të vendit. Paqëndrueshmëria e tokës në Shqipëri ndodh kryesisht pas shiut të dendur masiv ose reshjeve të borës. Llojet e ndryshme të rrëshqitjes së dheut (rënie të shkëmbinjve, rrënime ose depozita të përrenjve) shpesh regjistrohen përgjatë shpateve në rrugët kombëtare dhe rajonale të transportit, në përdorimin e ujit të ujitjes ose punëve të tjera inxhinjerike. Përveç kësaj, punimet hidroteknike ose ndërpresin ekuilibrin e dobët të formacioneve gjeologjike ose përshpejtojnë rrënojat e tokës. Si rrjedhojë, rrëshqitjet më

³Hartat probabilistike të rrezikshmërisë sizmike për Shqipërinë, Konferenca e 13 Botërore mbi Inxhinierinë e Tërmeteve, 2004

të mëdha të tokës janë zhvilluar në pellgjet e hidrocentraleve kryesore të Fierzës (rrëshqitjet e lumit Porava), Vau i Dejes (rrëshqitjet e Ragamit) dhe Banja (rrëshqitjet e Banjës).

1.4 Rreziku i dëborës

Rreziku i dëborës ndodh kryesisht gjatë periudhës nëntor-mars dhe në pjesën malore veriore, veri-lindore, qendrore dhe jugore të vendit. Rreziqet tipike të mëdha të dëborës janë bllokimi i rrugëve (për shkak të mungesës së mirëmbajtjes dhe kushteve të këqija të rrugëve) dhe ortekët. Popullsia që banon në këto zona (të paktën 30 cm thellësi dëbore) varion nga 11.6 përqind (355.000 ± 10 përqind) në 31.3 përqind (1 milion ± 10 përqind). Planifikimi i gatishmërisë në rast katastrofe është i nevojshëm për situata të tilla që zgjasin më shumë se 30 ditë (duke marrë parasysh kushtet si nivelet e rezervave ushqimore shtëpiake ose pacientët e sëmurë rëndë). Në vitin 1985, reshjet e dëborës dhe temperaturat ekstreme shkaktuan 68 viktima, në vitin 2012 ata shkaktuan 5 viktima.

1.5 Rreziku nga zjarri në pyje

Pyjet zënë afërsisht 29 përqind të Shqipërisë. Shumica e pyjeve (77 përqind) përbëhen nga pyje të degraduara të produktivitetit të ulët, si pyjet e lisit (31.8 përqind) dhe pastruesit (25.6 përqind). Zonat pyjore mund të ndahen në dy kategori themelore funksionale: pyjet prodhuese (rreth 900,000 ha ose 86 përqind të sipërfaqes totale); Dhe pyje të mbrojtura dhe rekreative, (rreth 140,000 ha ose 14 përqind). Pyjet e Shqipërisë janë të prirura për zjarr, sidomos në fund të pranverës dhe gjatë verës së thatë. Ndër vendet e Mesdheut, Shqipëria është një nga më të prekurit nga zjarret në pyje. Sipërfaqja totale e djegur gjatë vitit 2007 arriti në 127,000 ha, ndërsa shifra në vitin 2008 ishte dukshëm më e ulët në 19,254 ha (11,389 ha të djegura në pyje ose tokë të pyllëzuar dhe 2,080 ha tokë bujqësore). Shkaqet e zjarrit janë me origjinë antropogjene (neglizhenca njerëzore, djegia e kullotave dhe, në një masë më të vogël, zjarrvëniet) dhe origjinë natyrore (rrufeja). Keqpërdorimi njerëzor i zjarrit, i shoqëruar me shpyllëzimet dhe praktikën e kullotjes, padyshim që është kryesisht përgjegjës për shkatërrimin e pyjeve.

Disa statistika dhe karakteristika të lidhura me ngjarje të veçanta katastrofike gjatë 60 viteve të fundit janë paraqitur në tabelat 2, 3 dhe 4.

Tabela 2. Fatkeqësitë me numrin më të madh të viktimave në Shqipëri

Katastrofa	Data	Vendodhja	Numri i viktimave
Reshje dëbore / temperatura ekstreme	6 Mars 1985	Veri	68
Rrëshqitje	11 Janar 1985	Veri	57
Tërmet	15 Prill 1979	Shkodër, Lezhë	35
Tërmet	30 Nëntor 1967	Shupenzë	11
Përmytje	17 Nëntor 1992	Krujë, Laç, Lezhë, Shkodër	11
Tërmet	26 Maj 1960	Korçë	7
Stuhi	08 Janar 2002	Shkodër, Dibër, Pukë, Kukës	6
Reshje dëbore / temperatura ekstreme	Janar 2012	Veri	5

Burimi: EM-DAT, Baza e të Dhënave Ndërkombëtare të Fatkeqësive OFDA / CRED, www.emdat.be

Tabela 3. Fatkeqësitë në Shqipëri me numrin më të madh të personave të prekur gjatë viteve 1945-2012

Katastrofa	Data	Vendodhja	Numri i njerëzve
Thatësi	1989	I gjithë vendi	3.200.000
Stuhi	08 Janar 2002	Shkodër, Dibër, Pukë, Kukës	400.000
Reshje dëbore / temperatura ekstreme	Janar 2012	Veri	230.000
Stuhi	08 Janar 2002	Shkodër, Dibër, Pukë, Kukës	125.000
Përmbytje	21 Shtator 2002	Shkodër, Lezhë	66.884
Përmbytje	17 Nëntor 1992	Krujë, Lac, Lezhë, Shkodër	35.000
Përmbytje	3 Dhjetor 1992	Shkodër, Lezhë, Vlorë, Fier	14.000
Përmbytje	20 Dhjetor 1997	Lezhë	8.000
Reshje dëbore / temperatura ekstreme	6 Mars 1985	Veri	7.085
Përmbytje	27 Nëntor 2009	Shkodër, Lezhë	6.600
Tërmet	26 Maj 1960	Korçë	7
Stuhi	08 Janar 2002	Shkodër, Dibër, Pukë, Kukës	6
Reshje dëbore / temperatura ekstreme	Janar 2012	Veri	5

Burimi: EM-DAT, Baza e të Dhënave Ndërkombëtare të Fatkeqësive OFDA / CRED, www.emdat.be

Tabela 4. Dëmet e shkaktuara nga disa fatkeqësi natyrore në Shqipëri gjatë viteve 1992-2012

Katastrofa	Data	Vendodhja	Dëmet (në mijëra dollarë)
Përmbytje	21 Shtator 2002	Shkodër, Lezhë	17.500
Përmbytje	27 Nëntor 2009	Shkodër, Lezhë	7.930
Përmbytje	17 Nëntor 1992	Krujë, Lac, Lezhë, Shkodër	7.000
Tërmet	06 Shtator 2009	Dibër	1.540
Përmbytje	04 Dhjetor 2012	Lezhë	173

Burimi: EM-DAT, Baza e të Dhënave Ndërkombëtare të Fatkeqësive OFDA / CRED, www.emdat.be, Drejtoria e emergjencave civile

2. Korniza Ligjore dhe institucionale për Reduktimin e Rrezikut të Katastrofave dhe Mbrojtjen Civile në Shqipëri

Ekzistojnë dy nene në Kushtetutën e Shqipërisë respektivisht nenet 170 dhe 174 që i referohen situatave emergjente dhe fatkeqësive si dhe masave që duhen marrë në ato raste. Për më tepër, Ligji “Për Emergjencat Civile” - Ligji 8756 nga 2001 dhe Ligji Nr. 11/2013 “Për disa ndryshime në ligjin nr 8677”, datë 04.05.2001, përcaktojnë masat për adresimin e fatkeqësive.

Ekzistojnë strukturat qeveritare për t’iu përgjigjur situatave emergjente në vend. Këshilli i Ministrave është institucioni që udhëheq procesin e menaxhimit të emergjencave. Ai është përgjegjës jo vetëm për miratimin e strategjive, politikave mbi parandalimin dhe zbutjen e emergjencave, por edhe cakton përgjegjësitë e ministrive të linjës. Pasi shpallet gjendja e emergjencës civile, ministritë përkatëse të linjës i delegojnë përfaqësuesit e tyre në Drejtorinë e Operacioneve të Komandimit dhe Kontrollit të Emergjencave Civile. Në përputhje me fushën e ekspertizës secili prej tyre harton plane dhe merret me emergjencat siç përcaktohet në ligjin e vitit 2001 dhe në vendimin e këshillit të ministrave nr. 965. Të gjitha hapat respektivë për t’iu përgjigjur emergjencave koordinohen nga Komiteti Ndërmintor i Emergjencave Civile.

Strukturat përkatëse janë specifikuar mbi bazën e Planit Kombëtar të Emergjencave Civile të hartuar në vitin 2004. Kështu në Ministrinë e Brendshme është ngritur Drejtoria e Përgjithshme e Emergjencave Civile. Strukturat kryesore të këtij Departamenti përfshijnë Njësinë për Planifikimin dhe Bashkërendimin e Emergjencave Civile, Njësinë për Veprim Zjarrfikës dhe Shpëtim dhe Qendrën Kombëtare të Operacioneve për Emergjencën Civile (QKOE).

Për më tepër, janë caktuar përgjegjësitë edhe në 12 prefekturat e vendit. Në këtë nivel nën përgjegjësinë e prefektit funksionon Komisioni i Planifikimit dhe Përgjigjja ndaj Emergjencave Civile. Ai përfshin institucionet përkatëse dhe organizatat e tjera vullnetare që veprojnë në çdo prefekturë. Ekziston vetëm një person i punësuar në këtë nivel, i cili është përgjegjës për situata emergjente.

Në pushtetin vendor, është detyrë e kryetarëve të bashkive për t’u përgjigjur ndaj emergjencave. Kryetari/Kryetarja i/e bashkisë është personi që kryeson Komisionin e Planifikimit dhe Përgjigjen në Emergjencë i cili ka të gjitha përgjegjësitë e nevojshme për të koordinuar përgjigjen në këtë nivel. Pavarësisht faktit se në çdo bashki ekziston një punonjës përgjegjës për emergjencat, ai/ajo nuk ka pushtet vendimmarrës me përjashtim të Bashkisë së Tiranës, në të cilën funksionon një departament i emergjencave civile.

Forcat e Armatosura (FA), Strukturat e Policisë së Shtetit, Ambulancat, Policia e Zjarrfikjes dhe Shpëtimit (PMNZSH) dhe forca të tjera operacionale, vendosen në gatishmëri sapo marrin informacion për një ngjarje që ka sjellë një emergjencë civile. Nisur nga gjendja e emergjencës, ato mund të iniciojnë veprime sipas kërkesës së Prefektit përkatës të Qarkut dhe urdhrave nga organet e tyre mbikëqyrëse. Informacionet e dërguar nga Qendra e Operacioneve Kombëtare për Emergjencat Civile ose Qendrat Rajonale të Operacioneve (QRO) dhe të marra nga këto struktura, duhet të konsiderohen si bazë për ndërmarrjen e veprimeve të mëtejshme.

Instituti i Gjeoshkencës, Energjisë, Ujit dhe Mjedisit (IGJEUM), Instituti i Fizikës Bërthamore (IFB) dhe institutet, inspektoratet dhe organizatat e tjera përkatëse marrin dhe sigurojnë informata për QKOE, nëpërmjet rrjeteve të tyre, për rreziqet ose kërcënimet e mundshme dhe në rast të një emergjence, koordinojnë aktivitetet për të vlerësuar situatën si dhe nevojat. Përveç kësaj, ato ofrojnë informacion të vazhdueshëm dhe bashkëpunojnë me strukturat e tjera të

emergjencave civile për analizimin dhe monitorimin e situatës, si dhe sigurimin e informacionit përkatës dhe të përditësuar

Pjesëmarrja e shoqërisë civile në reagimin ndaj emergjencave është një risi e përcaktuar në ligjin aktual. Si rrjedhojë, Kryqi i Kuq Shqiptar ka disa përgjegjësi të tilla si për vlerësimin e kapaciteteve, si dhe pjesëmarrjen në planifikimin e katastrofave në nivel komunitar. Ka organizata të tjera të tilla si Qendra Shqiptare për Popullsinë dhe Zhvillimin e cila po bashkëpunon me Ministrinë e Shëndetësisë për të kontribuar në aktivitetet emergjente.

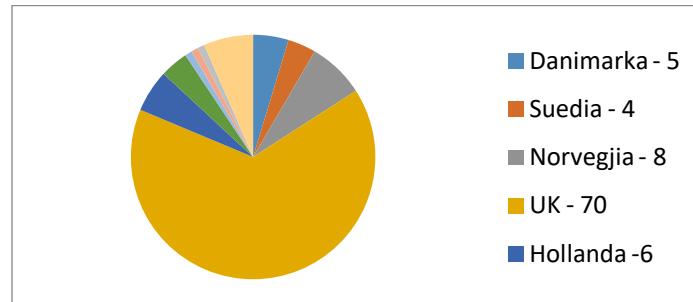
Në bazë të Ligjit nr. 103/2014 datë 31.7.2014 “Për miratimin e Strategjisë së Sigurisë Kombëtare të Republikës së Shqipërisë” u vendos hartimi i një strategji pesëvjeçare për Reduktimin e Rrezikut të Katastrofave dhe Mbrojtjen Civile nga viti 2014-2018. Ky dokument përfshin të gjitha objektivat, parimet dhe procedurat e nevojshme për institucionet përgjegjëse për fatkeqësitë dhe mbrojtjen civile.

Komisionet institucionale dhe teknike kanë bërë ndryshime të qenësishme në ligjin 8756 dhe synohet të paraqitet në parlament draft-ligji i ri në vitin 2017. Sipas tij, struktura e Departamentit të Emergjencave Civile do të bazohet në një sistem më funksional dhe skemë të gjithanshme që duhet të thjeshtojë zinxhirin e komandimit dhe kontrollit të papërshtatshëm, të ngurtë dhe të centralizuar të sistemit të mëparshëm. Për më tepër, struktura e re e Mbrojtjes Civile do të miratojë një sistem shumë nivelor, duke theksuar rolin e niveleve lokale, kompetencat dhe përgjegjësitë e të cilit do të rriten dhe zgjerohen për të përfshirë aktivitetet parandaluese dhe planifikimin, nën përgjegjësinë e prefektëve. Është me rëndësi të veçantë që në ligjin e ri parashikohet adresimi i çështjes së zvogëlimit të rrezikut të ardhshëm të fatkeqësive. Procesi i decentralizimit ka çuar në rritjen e kompetencave të qeverisjes vendore. Pra, nga njëra anë është paraparë që ata të marrin fonde për mbrojtjen civile nga qeveria qendrore, por nga ana tjetër ata duhet të sigurojnë të ardhurat e tyre dhe gjithashtu të mbledhin fonde përmes projekteve nga donatorë të tjerë.

Nw lidhe me problemet e financimit në rast fatkeqësish, në ligjin aktual thuhet se burimi financiar primar për emergjencat civile është buxheti i shtetit. Përveç kësaj thuhet gjithashtu se buxheti vjetor për emergjencat civile duhet të shpërndahet nga Ministria e Brendshme dhe ministrinë përkatëse të linjës. Ekzistojnë dy burime për sigurimin e fondeve nga qeveria për emergjencat; nga rishpërndarja e buxheteve të ministrive të linjës ose nga fondi rezervë i cili financohet me 1.5 përqind të shumës së caktuar të buxhetit vjetor që menaxhohet nga Këshilli i Ministrave. Projektligji i ri parashikon një hap përpara për sa i përket çështjes së financimit për emergjenca, duke përcaktuar që mbrojtja civile duhet të mbulohet me një linjë buxhetore që shpërndahet nga ministrinë e linjës dhe institucionet qendrore. Ai parashtron që ky buxhet të jenë në një normë prej 0.3 deri 1 përqind të buxhetit të tyre të përgjithshëm.

3. Programet e edukimit në arsimin e lartë në fushën e riskut në BE/UK/EAA

Në vendet e BE-së/UK/EAA ofrohen më shumë se 107 programe edukimi në fushën e riskut. Në grafikun më poshtë paraqiten vendet që ofrojnë programe në nivel masteri përsa i përket fushës së riskut.

Grafiku 1: Vendet që ofrojnë programe studimi në fushën e riskut

Burimi: Linda Nielsen & Michael Faber, Universiteti i Aalborgut, Danimarkë

Nëse do t'i referoheshim tipit të masterit, shumica dërrmuese e programeve të ofruara janë master shkencor. Edukimi në këtë fushë përfshin drejtime të ndryshme ku mund të përmenden:

- Programe, të cilat fokusohen në vlerësimin e riskut (kryesisht modelimi sasior i riskut),
- Programe të fokusuar në menaxhimin e riskut (ndikimet cilësore, sociale, mjedisore),
- Programe të fokusuar në menaxhimin e riskut (hulumtim sasior operacional, modelim financiar).

Këto programe ofrohen të organizuara në 4 semestra:

Semestri 1: Kurse bazike hyrëse dhe teorike të detyrueshme për të gjithë studentët (zakonisht 4 module për semestër),

Semestri 2: Kurse metodologjike dhe disa lëndë me zgjedhje

Semestri 3: Kurse metodologjike të avancuara dhe disa lëndë me zgjedhje. Në shumë raste, gjithashtu realizohet një projekt në grup.

Semestri 4: Teza e masterit

Përmbajtja e programeve master në Menaxhim Risku në BE dhe UK paraqitet gjithashtu e larmishme. Në tabelën 5 paraqiten përmbajtjet e programeve tipike (sasiore dhe cilësore) në fushën e menaxhimit të riskut të kategorizuara në 4 drejtime kryesore:

Tabela 5: Kurrikula tipike: Menaxhimi i Katastrofave/Krizave, Rreziku i Sigurisë, Shëndeti Global dhe Siguria e Ushqimit

Menaxhimi i katastrofave/krizave	Risku i sigurisë	Shëndeti global	Siguria e ushqimit
Risku i katastrofave - Teoria dhe praktika	Studimet dhe Strategjitë e Sigurisë	Risku, Vulnerabiliteti dhe Rimëkëmbja	Siguria e ushqimit
Parapërgatitja dhe përgjigja	Analiza e riskut politik	Sistemet e shëndetit dhe tregjet	Sistemet e prodhimit agroekologjik
Rimëkëmbja nga katastrofat, Planifikimi dhe Zhvillimi	Menaxhimi i riskut të sigurisë	Qasjet e komunitetit për shëndetin	Ndryshimet klimatike: nga shkenca deri tek qëndryeshmëria
Metodat e Vulnerabilitetit dhe Menaxhimit të Rrezikut	Inteligjenca	Etika, Te drejtat e njeriut dhe shëndeti	Teknologjitë e tranzicionit
Shëndeti në emergjenca	Prodhimi dhe vlerësimi i dijeve	Menaxhimi i katastrofave dhe krizave	Bujqësia organike
Furnizimi me Ujë dhe higjiena publike në emergjenca	Menaxhimi i organizatës dhe i lidershit	Menaxhimi dhe liderhipi në Shëndetësi	Legjislacioni tregtar

Burimi: Linda Nielsen & Michael Faber, Universiteti i Aalborgut

Vendet e rajonit kanë avancuar gjithashtu në fushën e menaxhimit të riskut të katastrofave dhe, veçanërisht në Greqi, ofrohen studime në këtë fushë si në nivelin bachelor ashtu edhe në atë master. Ndërkohë që shumica e këtyre programeve ofrohen në universitete politiknike, duhet theksuar që në shumë raste këto programe kanë natyrë ndërdisiplinore, ku njëkohësisht me elementet teknike të fushës, programet përfshijnë në kurrikulat e tyre edhe çështje të lidhura me ekonominë, vlerësimin e riskut, financimin, sigurimet etj. Një përmbledhje e programeve të ofruara në vendet e rajonit paraqitet shkurtimisht më poshtë.

- **Programet e studimit në fushën e MRK në Serbi**

Menaxhimi i riskut të katastrofave dhe siguria e zgjarrit. Qëllimi i këtij Programi Studimi është edukimi i studentëve për profesionin e Masterit në Menaxhimin e Rrezikut dhe Mbrojtjes nga Zjarri në përputhje me nevojat e shoqërisë.

Menaxhimi i emergjencave. Qëllimi kryesor i këtij programi studimi është të mundësojë që studentët të aplikojnë arritjet shkencore dhe profesionale në zgjidhjen e problemeve të sigurisë së njerëzve dhe pasurisë natyrore dhe materiale, si dhe në zhvillimin e sistemeve të menaxhimit të emergjencave.

- **Programet e studimit në fushën e MRK në Hungari**

Menaxhimi i riskut/rrezikut mjedisor. Ky program master synon të sigurojë një kompetencë të shëndoshë profesionale në: - teorinë dhe metodat shkencore të menaxhimit të riskut/rrezikut;

përvetësimin dhe përpunimin e të dhënave, modelimin në sistemet natyrore; studimin dhe komunikimin e risqeve dhe rreziqeve ndaj shoqërisë.

Menaxhimi i katastrofave. Programi synon të pajisë të diplomuarit me njohuri mbi ligjin, politikën e sigurisë, politikën e burimeve njerëzore dhe metodologjinë e udhëheqjes dhe të menaxhimit, të cilat janë të domosdoshme për të përmbushur pozitat e mesme dhe të larta të menaxhimit në menaxhimin e katastrofave, administratën publike dhe në sektorin privat.

- **Programet e studimit në fushën e MRK në Kroaci**

Menaxhimi i krizave. Ky program është më i orientuar drejt menaxhimit dhe administrimit të situatave të krizës. Studentët fitojnë njohuri dhe kompetenca të specializuara për zgjidhjen e pavarur të problemeve lidhur me menaxhimin e krizave, zhvillimin e proceseve dhe sistemeve të menaxhimit të mbrojtjes dhe sigurisë në sektorin publik dhe privat dhe veçanërisht në industrinë në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar.

- **Programet e studimit në fushën e MRK në Greqia**

Ekzistojnë disa programe studimi, të cilat mbulojnë fushën e menaxhimit të riskut nga katastrofat. Ka disa programe që mbulojnë fushën e inxhinierisë së tërmeteve ose fushave të ngjashme. Brenda këtyre programeve, ofrohen lëndë specifike që merren me menaxhimin e riskut nga katastrofat. Ekzistojnë disa programe që synojnë fushat e menaxhimit të mjedisit, zhvillimin e qëndrueshëm dhe adaptimin e ndryshimeve klimatike, si dhe fusha të ngjashme. Këto programe përfshijnë lëndë që lidhen me fushën e menaxhimit të riskut nga katastrofat.

- **Programet e studimit në fushën e MRK në Maqedoni**

Në vitin 2010 u vendos themelimi i një programi master me kontributin e Akademisë Ushtarake. U planifikua të integrohen modulet e menaxhimit të krizave në kurrikulat e tyre ekzistuese. Për më tepër, Qendra e Menaxhimit të Krizave dhe Universiteti Shtetëror i Ss. Cyril & Methodius ranë krijuar programin e studimit master dhe doktoraturë në fushën e inxhinierisë së tërmeteve. Ekzistojnë disa kurse specifike si pjesë e kurrikulës së programeve të ciklit të dytë në disa universitete që janë relevante për fushën e menaxhimit të riskut të katastrofave.

4. Kërkesat për edukim në fushën e menaxhimit të riskut të katastrofave në Shqipëri

Aktualisht në Shqipëri nuk ekziston një program universitar (as në nivel master dhe as në nivel bachelor) i fokusuar në menaxhimin e riskut të katastrofave. Programet që lidhen me fushën e Inxhinierisë së Mjedisit dhe Inxhinierisë së Tërmeve mund të përmenden për të theksuar përmbajtjen e tyre dhe lidhjen e tyre të pjesshme me fushën e menaxhimit të riskut të katastrofave.

Ndërkohë në vitin 2016 Universiteti i Tiranës, në bashkëpunim me një sërë Universitetesh të tjera kanë aplikuar dhe fituar një projekt në kuadër të programit Erasmus +, të financuar nga Komuniteti Evropian, në fushën e menaxhimit të riskut të katastrofave. Projekti i titulluar K-Force (Knowledge for a resilient Society) ka si objektiv të kontributin në ndërtimin e një themeli të qëndrueshëm arsimor në fushën e Menaxhimit të Riskut të Katastrofave dhe Inxhinierisë së Sigurisë ndaj Zjarreve në vendet e Ballkanit Perëndimor. Gjatë tre viteve të tij katër programe të reja do të zhvillohen dhe zbatohen në Universitetet Partnerë në vendet e Ballkanit partnerë në

projekt (Serbi, Bosnje dhe Herzegovinë dhe Shqipëri). Projekti do të zhvillohet nëpërmjet bashkëpunimit të 12 partnerëve akademikë, dhe 4 partnerëve jo-akademikë. Drejtues i këtij projekti është Universiteti i Novi Sad-it (Serbi). Partnerë të tjerë akademikë përfshijnë Universitetin e Lundit (Suedi), Universitetin e Aalborgut dhe Universitetin Teknik të Danimarkës (Danimarkë), Universitetin e Zilinës (Sllovakia), Universitetin e Shkupit (Maqedoni), Shkollën e Lartë Teknike të Novi Sadit (Serbi), Universitetin e Banja Lukës dhe Universitetin e Tuzlës (Bosnje-Herzegovinë), Universitetin e Tiranës dhe Universitetin Epoka (Shqipëri).

Me qëllim studimin e tregut dhe analizës së këndvështrimeve të ekspertëve shqiptarë të fushës së MRK mbi organizimin e studimeve master në këtë fushë dhe përmbatjes së mundshme të tyre, gjatë periudhës mars-prill 2017, autorët e këtij artikulli kanë kryer disa intervista me ekspertë të fushës, profesionistë që punojnë në fushën e MRK dhe përfaqësues të institucioneve qeveritare përgjegjëse për mbrojtjen civile. Rezultati i këtij procesi ka qenë një kuptim i plotë i problemeve me të cilat Shqipëria përballet në kuadrin institucional dhe ligjor të emergjencave civile dhe nevojat e arsimit në fushën e DRR. Mendimet e mbledhura nga intervistat u ndanë në dy grupe. Të parët ishin ata që kanë përqaftuar idenë e krijimit të një programi master në fushën e MRK. Ky grup përbëhej kryesisht nga ata që punojnë në institucione kërkimore, ose janë të përfshirë në kërkime akademike në këtë fushë. Nga ana tjetër, kishte më shumë skepticizëm rreth idesë nga përfaqësuesit e institucioneve qeveritare të fushës së MRK. Këta të fundit, të cilët janë më të vetëdijshëm për problemet strukturore në lidhje me organizimin e veprimeve në rast të ngjarjeve të fatkeqësive, konsiderojnë më prioritare konsolidimin e një kornize ligjore dhe institucionale në fushën e MRK. Ata theksuan se krijimi dhe konsolidimi i kuadrit të institucioneve dhe legjisllacionit është një parakusht për punësimin e ardhshëm të studentëve të regjistruar në programe të tilla. Më konkretisht, idetë kryesore të konsultuara janë përmbledhur më poshtë:

1- Intervista janë zhvilluar me përfaqësuesit e Qendrës Rajonale të Mjedisit - e cila është një organizatë që vepron në Evropën Juglindore në fushën e mbrojtjes së mjedisit. Ata përqaftuan idenë dhe e lidhën atë me rezultatin e një prej projekteve që ata po zhvillonin. Ata theksuan se REC kanë kërkuar vazhdimisht më shumë veprimtari në fushën e arsimit, qoftë përmes trajnimeve, seminareve ose zhvillimit të kurrikulave në arsimin fillor dhe të mesëm.

2- Intervista janë zhvilluar me përfaqësues të Drejtorisë së Përgjithshme të Emergjencave Civile në Shqipëri. Ne kemi diskutuar kryesisht lidhur me kuadrin ligjor dhe institucional të menaxhimit të rrezikut nga fatkeqësitë. Ata theksuan nevojën e konsolidimit të legjisllacionit dhe institucioneve në terren. Ata përshkruan se legjisllacioni i ri po zhvillohej dhe bazohej në praktikën më të mira nga legjisllacioni në Serbi, Slloveni dhe vende të tjera. Ata gjithashtu na informuan se legjisllacioni kishte parashikuar arsimimin në fushën e MRK në shkollën fillore dhe të mesme.

3- Ideja e zhvillimit të arsimit në këtë fushë u përqaftua nga të tjerë përfaqësues të Institucioneve shtetërore të angazhuar në fushën e MRK në vend, si Ministria e Bujqësisë dhe Bashkia e Tiranës.

4- Intervista u zhvilluan edhe me ekspertë dhe hulumtues të tjetër të fushës, si përfaqësues të Programit të Ndryshimeve Klimatike të PNUD-it në Shqipëri, Institutit të Kërkimit të Ujërave në Shqipëri, projektit IBECA në Shqipëri. Në këto raste kemi pasur komente shumë pozitive. Të gjithë e konsideronin këtë hap si shumë të rëndësishëm. Ata kanë shprehur se për një kohë të gjatë Shqipëria është mbështetur nga ekspertë ndërkombëtarë në këtë fushë dhe është shumë e

rëndësishme të krijojmë ekspertë tanë të cilët duhet të fitojnë njohuri të thella nga studimet e tyre, jo vetëm gjatë trajnimeve të punës.

5- Janë intervistuar gjithashtu edhe përfaqësues të Autoritetit të Mbikëqyrjes Financiare Shqiptare. Autoriteti është përgjegjës në mbikëqyrjen e tregut të sigurimeve në Shqipëri, prandaj mendimet dhe sugjerimet e tyre kanë qenë shumë të rëndësishme në aspektin e nevojave të tregut në fushën e MRK. Ata konsideruan si shumë të rëndësishme fillimin e programeve studimore në fushën e menaxhimit të rrezikut në përgjithësi.

Përpos zhvillimeve dhe ngritjes së kapaciteteve në fushën e arsimit të lartë, studiues të fushës kanë vlerësuar se rreziqet e fatkeqësive që mund të ndodhin në të ardhmen duhet domosdoshmërisht të përfshihen në planet ekonomike kombëtare dhe planet e reagimit ndaj emergjencës dhe të shpëtimit të vendit (Lito, 2013). Realiteti ka dëshmuar që zhvillimi ekonomik ndikohet nga fatkeqësitë. Përveç njerëzve, ndërtesat, produktet bujqësore dhe të gjitha pasuritë fizike mbeten subjekt i rreziqeve natyrore. Në këto rrethana siguria natyrore kurrë nuk duhet të neglizhohet sidomos duke pasur parasysh faktin se ndërsa disa zona karakterizohen nga zhvillimi ekonomik normal, të tjerët mbeten pas duke përjetuar pasojat e përmytjeve, tërmeteje etj.

5. Përfudime dhe rekomandime

Organizimi i studimeve të larta të edukimit në fushën e menaxhimit të riskut të fatkeqësive është njëkohësisht një sfidë dhe një mundësi. Është një sfidë pasi programe studimi në këtë fushë nuk ekzistojnë në Shqipëri dhe do të duhet të zhvillohen ato ngae para. Është një mundësi sepse këto programe të tilla studimi do të adresojnë disa nga problemet më të rëndësishme globale të kohës, të cilat përfshijnë menaxhimin e rrezikut të fatkeqësive dhe rimëkëmbjen ekonomike. Këto janë disa nga shtyllat për të arritur një zhvillim të qendrueshëm. Ky artikull kishte për qëllim hulumtimin mbi nevojat për edukim në fushën e menaxhimit të riskut të katastrofave në Shqipëri. Kjo analizë u bazua në dy boshte kryesore: shqyrtimin e programeve të ofruara në fushën e sipërpërmendur në Evropë dhe rajon për të studiuar ofertën aktuale të arsimit të lartë në vende të tjera në këtë fushë; dhe intervistat me ekspertë të fushës në Shqipëri, që punojnë qoftë në institucione publike dhe organizata ndërkombëtare, OJQ mjedisore, apo të afiluar me institucione të ndryshme kërkimi. Rezultatet e këtij studimi tregojnë që është i nevojshëm një kontribut më i madh në fushën e edukimit mbi riskun e katastrofave, dhe zhvillimi i kurrikulave në universitete për këtë qëllim është një hap i domosdoshëm drejt krijimit të kapaciteteve në këtë fushë. Ky përfundim është mbështetur fuqishëm gjatë intervistave të zhvilluara veçanërisht nga ata persona të angazhuar në fushën e kërkimit.

6. Referenca

Baxhaku, R. – Bashkia e Tiranës (Prill 2017) [intervistë]

Cani, E. – REC Albania (Mars 2017) [intervistë]

Dhima, M. – Drejtorja e Emergjencave Civile (Prill 2017) [intervistë]

Kamperi, M. – UNDP (Prill 2017) [intervistë]

Kullolli, O – AMF (Prill 2017) [intervistë]

Lito, G. (2013). Menaxhimi i riskut tek katastrofave – Rasti i Shqipërisë [dizertacion]

Ministria e Brendshme (2014).Strategjia Kombëtare e RSH për Reduktimin e Rrezikut nga Fatkeqësitë dhe Mbrojtjen Civile, 2014-2018 (draft përkonsultim) Qershor 2014, tek: http://www.mbrojtjacivile.al/?page_id=453

Ministria e Pushtetit Lokal dhe Decentralizimit dhe UNDP (2003). Disaster Risk Assessment in Albania: Executive Summary Report. Tirana, Albania

Nielsen, L., Faber, M. (2017). Report on existing MPs for DRM&FSE in EU, Aalborg University, Denmark. [Raport i hartuar ne kuaderteprojekti K-Force]

Pambuku, A. – Ministria e Bujqësisë (Prill, 2017) [intervistë]

Panariti, N. – IBECA Project (Prill, 2017) [intervistë]

UNDP (2009). Albania's Second National Communication to the Conference of Parties under the United Nations Framework Convention on Climate Change. Tirana: Ministry of Environment, Forestry and Water Administration.

University of Novi Sad, Higher Technical School of Professional Studies in Novi Sad. (2017), Report on existing MPs for DRM&FSE in Serbia, Hungaria, Bulgaria [Raport i hartuar ne kuaderteprojekti K-Force]

University of Tirana, Epoka University (2017), Report on existing MPs for DRM&FSE in Albania, Macedonia and Greece [Raport i hartuar ne kuaderteprojekti K-Force]

University of Tuzla., University of Banja Luka. (2017), Report on existing MPs for DRM&FSE in Bosnia and Herzegovina, Croatia, Slovenia and Montenegro [Raport i hartuar ne kuaderteprojekti K-Force]

World Bank. 2014. *Albania - Disaster Risk Mitigation and Adaptation Project*. Washington, DC :WorldBank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/313781468193510916/Albania-Disaster-Risk-Mitigation-and-Adaptation-Project>